

بنیاد فرهنگی کهزاد

هرات صد سال پیش

استاد محمد نبی کهزاد سالها بعد از سقوط طیاره آریانا
(1295 - 1390 هه.ش. مطابق 1917 - 2012 م.)

هرات صد سال پیش

مترجم: محمد نبی کهزاد بنیاد فرهنگی کهزاد

هرات که در ابتدا بنام «هری» یاد میشد، یکی از قدیمترین و معروفترین شهرهای شرق است. از زمان اسکندر کبیر به اینطرف به اسم هرات ایالت بزرگی مسمی بوده و مدت مدیدی پایتخت امپراطوری ئی بود که تیمور به فرزندان خود انتقال داد.

هرات در دره ئی واقع گردیده که اطراف آنرا کوه های بلند فرا گرفته است. این دره از شرق به غرب اقلأ 30 میل طول و 15 میل عرض دارد و رودخانه که منبع آن در کوهستانات است، این دره را به طول قطع مینماید.

زراعت در اینجا خیلی در ترقی بوده و در هر طرف باغ ها و قریه ها به نظر میرسد. وقتیکه از راه سیستان به هرات واصل میگردیم از بین یک سلسله باغ های میوه داری عبور میکنیم که 4 میل طول آنها بوده و بعد سرک فوق العاده خوبی را تعقیب می نمائیم که در انجام آن رودخانه ئی در جریان است و روی این رودخانه پلی آباد گردیده که طول آن از 1200 قدم [فت] کم نیست. پل این رودخانه را یک نفر تاجر تیل به پول شخصی خود آباد نموده است.

کپتان «کریستیه» میگوید که زمانی که او از اینجا میگذشت وضعیت این پل خیلی خراب بود. به آن طرف پل حومه شهر به طول 4 میل افتاده که به شهر منتهی میگردد.

ولایت هرات دارای 4 هزار میل مربع مساحت بوده و دورادور شهر را دیوار بسیار بلندی که از گل و خشت خام ساخته شده با برج ها و خندق هائی که دائماً پر از آب است، احاطه می نماید. ارگ هرات در بلندترین نقطه شهر واقع بوده و بر دیوارهای شهر حاکمیت دارد. ارگ موصوف عبارت از قصر کوچکی است که از خشت خام به شکل مربعی تعمیر گردیده و در هر زاویه آن برجی بنا شده است. در اطراف ارگ نیز خندقی حفر گردیده که در روی آن پل متحرکی قرار داده شده است. دیوارهاییکه برج ها را با هم وصل می نمایند تا دیوارهای شهر ادامه می یابند که به آنطرف آن باز خندق خشکی موجود است.

معذالک تمام این استحکامات چندان مهم نیست. در هر استقامت شهر یک یک دروازه ولی به طرف شمال دو دروازه گذاشته شده و از هر دروازه بازاری جدا گردیده که به چهار سوق که در وسط شهر است منتهی میگردد. این بازارها وسیع و با دوکان های باسلیقه مزین گردیده اند. عمده ترین این بازارها بازاری است که از دروازه جنوبی شروع و به گنجی بازار واقع در مقابل ارگ منتهی میگردد. سر این بازار سراسر پوشانیده شده است. روز سه شنبه که روز بازار است آنقدر ازدحام مردم زیاد میباشد

که به زحمت میتوان عبور نمود. در هر طرف بازارها، سرای های متعددی وجود دارد که تجار مال التجاره خود را در آنجا حفظ میکنند.

در شهر هرات آب فراوان بوده و هر سرای حوض مخصوصی برای خود دارد، برعلاوه در هر دو طرف سرک ها آب انبارهای عمومی واقع شده است. عمارت قصر ارگ شکل ساده و مقبولی دارد و در پیش روی آن دهلیزهائی واقع است که مخصوص نقاره خانه میباشد.

مسجد جامع یا مسجد بزرگ که قبل برین خیلی بزرگ بود و 800 قدم مربع را در بر میگرفت امروز به وضعیت نسبتاً خرابی دیده میشود معذالک گنبدی ها و منارهای آن که با یک ورقه کاشی فیروزه یی درخشان پوشانیده شده است، قابل دقت و ملاحظه است. جمعیت هرات تقریباً 45 هزار نفر بوده ولی کپتان «کریستیه» جمعیت هرات را صد هزار نفر تخمین میکند. شهر هرات مرکز تجارت عظیم و انبار تمام آسیا محسوب میگردد.

محصولات هرات عبارت اند از گندم، ابریشم، زعفران و سقز. باغهای آن عموماً پر از درخت توت است که به منظور تربیه کرم پيله غرس میگردد.

باغهای اطراف هرات از حیث وسعت قابل ملاحظه بوده و عمده ترین آنها عبارت اند از: باغ شاهی که تیمورشاه آنرا بنا نهاده، اردو باغ که همه مردم در آن حق دخول را دارند. حاصلات این باغ های حکومتی در بازار بفروش میرسد. خیابانی که به باغ شاهی وصل میگردد یک میل طول داشته و به دو طرفه آن درخت های سرو غرس شده است و در قریب باغ شاهی چهار مناره مسجدی به نظر میرسد که به منظور مقبره اما موسی علی رضا (علیه الرحمه) که قصد داشت به هرات بیاید و پیش از آمدن در مشهد وفات نود، بنا گردیده است. هرات از نقطه نظر حاصل خیزی خاک خود معروف بوده، جو، گندم، میوه جات به کثرت حاصل میدهد و در اطراف آن یک تعداد زیاد قریه ها وجود دارد. مردمان مالدار از مسافه یک روزه راه اسپ های خود را برای چرا در اینجا میآورند.

حق راهداری در هرات برای هر یک بار شتریکه از شهر خارج میگردد، دو روپیه است و یک و نیم روپیه برای هزار روپیه مال التجاره که در آنجا بفروش میرسد. مشتری پول رهداری را به سرایدار و یا تحصیلدار تادیه میکند.

عایدات شهر هرات را یک میلیون روپیه تخمین کرده اند. کپتان «کریستیه» عایدات مزبور را 450 هزار روپیه گفته ولی M. O'Conolly «اوکنولی» که متعاقب «الفنستون» به هرات مسافرت نموده و معلوماتش نسبت به کپتان «کریستیه» بسیار تازه تر است، این عدد را یک میلیون ذکر نموده است. این عایدات از محصولات سرای ها، دوکانه ها، باغ ها، و یک قسمت دیگر آن از مال مواشی و حیوانات حاصل میگردد که تقریباً نصف این مبلغ برای معاش عسکری به مصرف میرسد.

/مجله آریانا، شماره 9، اول میزان، 1322/نشر مجدد: بنیاد فرهنگی کهزاد، آگست 2015/